

DOI 10.33099/2618-1614-2023-22-2-20-27

УДК 355.45(477)

С. С. Собко,*начальник штабу – заступник командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України, Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України, бригадний генерал,***Ю. В. Пунда,***доктор військових наук, старший науковий співробітник, начальник навчально-наукового центру підготовки офіцерів для багатонаціональних штабів, Національний університет оборони України, полковник,***Д. П. Музиченко,***кандидат військових наук, доцент, головний спеціаліст відділу планування управління планування територіальної оборони, Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України, полковник*

Територіальна оборона в перспективній моделі оборони України

У статті наведені деякі результати аналізу створення і застосування Сил територіальної оборони Збройних Сил України та прогноз можливих ролі й місця новоствореного роду сил у перспективній моделі оборони України. Сучасні тенденції у воєнному мистецтві – війна знов стає всеосяжною, тотальною – вимагають переглянути роль територіальної оборони: Сили територіальної оборони Збройних Сил України повинні бути не допоміжною силою, а однією з важливих складових Сил оборони України.

Запропоновано концепцію дій військових формувань Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад, а також бачення ролі Сил територіальної оборони в перспективній моделі оборони України.

Ключові слова: територіальна оборона, всеохоплююча оборона, модель оборони країни.

Ще в перший день розв'язаної Росією широкомасштабної агресії проти України прогнози переважної більшості аналітиків щодо її результату були вкрай похмурими для нашої держави. Загальний зміст таких прогнозів найкраще передає цитата міністра закордонних справ України Д. Кулеби з відповіді одного із західних чиновників на прохання про військову допомогу Україні напередодні нападу: «...навіщо вам допомагати, якщо максимум через 48 годин усе буде скінчено і настане нова реальність...» [1].

Сьогодні, після більш як 17 місяців героїчної оборони українців від російської агресії, нова реальність справді настала, проте вона багато в чому відрізняється від довоєнних прогнозів та прогнозів на початку війни. Це підштовхує до пошуку об'єктивних чинників, які вможливили спростування згаданих «обґрунтованих прогнозів». До одного з таких чинників можна віднести зміну ролі територіальної оборони в загальній моделі оборони країни. Саме аналізу створення і застосування Сил територіальної оборони Збройних Сил України та прогнозу ролі й місця новоствореного роду сил у перспективній моделі оборони України присвячена дана стаття.

Слід зазначити, що створення сил територіальної оборони в Україні не виправдано запізнилося. Ідея територіальної оборони загалом не нова. Сили або війська територіальної оборони чи подібні за завданнями формування існували досить давно.

Слід зазначити, що моделі територіальної оборони різних країн уже досліджувалися й класифікувалися. Так, у [2] зазначено, що «у західних країнах війська територіальної оборони (ВТО) тісно пов'язані зі збройними силами. За рівнем боєготовності та завданнями, які вони вирішують, сукупність моделей територіальної оборони умовно можна об'єднати у три групи:

- перша – ВТО, які сформовані за зразком регулярної армії, здатні виконувати бойові завдання нарівні з нею, і, в окремих випадках, застосовуватися за межами території своєї країни (США, ФРН і Велика Британія);

- друга – ВТО малих європейських держав, головним завданням яких є охорона і оборона різних об'єктів, забезпечення мобілізаційного та оперативного розгортання угруповань збройних сил, а також забезпечення їх безперешкодного маневру. Як правило, структура таких ВТО відрізняється від структури регулярних військ (Норвегія, Данія, Бельгія і Нідерланди);

- третя – ВТО нейтральних держав, що виконують широкий спектр завдань, включаючи ведення партизанської війни на окупованій території, тому вони мають різноманітну структуру, зокрема й подібну до тієї, яка існує в регулярній армії (Фінляндія, Швейцарія і Швеція)».

Можливо, саме через величезну кількість підходів до створення сил територіальної оборони в Україні дискусії про їх створення були гострими і, як наслідок, призвели до не виправданого зволікання у створенні законодавчих засад та розгортанні потрібних сил.

Лише 16 липня 2021 р. у Верховній Раді України пройшло голосування за Закон України «Про основи національного спротиву» (далі – Закон), який набрав чинності з 1 січня 2022 р. [3]. Підкреслимо, що набрання чинності Законом відбулося лише за 55 днів до початку широкомасштабної російської агресії.

За цих умов формування такої складної структури, як окремих рід сил Збройних Сил (ЗС) України, відбувалось у вкрай стислі терміни. При цьому воєнно-політична ситуація стрімко загострювалася. Під час підготовки до військових навчань «Запад-2021», запланованих на вересень 2021 р., Росія стягувала війська у прикордонні з Україною Воронежську та Брянську області та до тимчасово окупованого Криму. Станом на 30 березня 2021 р. Головнокомандувач ЗС України повідомив про дислокацію в регіоні до 28 батальйонних тактичних груп [4]. Після декларативного відведення військ після завершення навчань, коли мізерна частка особового складу без техніки повернулася у пункти постійної дислокації, вже наприкінці жовтня 2021 р. Росія відновила процес нарощування військ [5].

«Очільник» Білорусі Лукашенко наприкінці 2021 р. анонсував проведення спільних навчань «Союзна рішучість-2022», хоча формально про них було оголошено лише в середині січня 2022 р. із запланованим часом проведення навчань з 10 по 20 лютого 2022 р. Станом на 10 лютого одночасно проводилися навчання та раптові перевірки військ в інших регіонах Росії, в тому числі ракетних військ стратегічного призначення.

Загальне переміщення військ територіями Росії та Білорусі було наймасштабнішим перегруповуванням військ після закінчення «холодної війни». Генсек НАТО Єнс Столтенберг оцінив кількість військ у цьому перегруповуванні у 30 тисяч військовослужбовців. Міноборони Росії повідомило про перекидання до Білорусі частин та підрозділів із Сибіру та з Далекого Сходу. Серед іншого передислоковувалися літаки Су-35, Су-25СМ, зенітно-ракетні комплекси С-400 та «Панцир-С», ПУ ОТР «Іскандер-М», підрозділи повітряно-десантних військ, морської піхоти та артилерії [6]. Надходили й інші серйозні сигнали про загострення обстановки, як-от візит керівника ЦРУ до Москви, поява в західних ЗМІ розвідувальної інформації про агресивні плани Росії [7]. Урешті-решт низка посольств західних країн була переміщена з Києва до Львова саме через загрозу початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну [8].

За цих умов у перший же день набрання чинності Законом України «Про основи національного спротиву» 1 січня 2022 р. Президент України призначив командувача Сил територіальної оборони (ТрО) ЗС України, що дало старт фактичному створенню нового роду сил Збройних Сил України.

У Законі України «Про основи національного спротиву» зазначено, що Сили територіальної оборони Збройних Сил України – це окремих рід сил Збройних Сил України, на який покладається організація, підготовка

та виконання завдань територіальної оборони [3]. Такими завданнями визначені:

- оборона території та захист населення на визначеній місцевості;
- участь у посиленні охорони та захисті державного кордону;
- участь у захисті населення ... від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій;
- участь у підготовці громадян України до національного спротиву;
- участь у забезпеченні умов для безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування та органів військового управління;
- участь в охороні та обороні важливих об'єктів і комунікацій...;
- забезпечення умов для стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил) або їх перегруповування;
- участь у здійсненні заходів щодо тимчасової заборони або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій;
- участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах;
- участь у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його введення на всій території України або в окремих її місцевостях;
- участь у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами, іншими збройними формуваннями агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;
- участь в інформаційних заходах, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та на протидію інформаційним операціям агресора (противника);
- участь у наданні населенню правових послуг...

Як видно з переліку, завдання територіальної оборони передбачають переважно участь у заходах, де головну відповідальність мають не ЗС України, а інші складові сил оборони України.

За згаданого вище підходу роль Сил ТрО ЗС України є допоміжною, підтримуючою. Про таке бачення місця Сил ТрО говорить і цитата з публікації на офіційному сайті Сил територіальної оборони Збройних Сил України: «Сили територіальної оборони є допоміжними до Збройних Сил України у цілому. Вони мають забезпечити виконання завдань в межах своєї території в момент, поки йде повноцінне розгортання» [9].

Таке бачення ролі Сил ТрО є відображенням класичної теорії воєнного мистецтва другої половини ХХ ст. і є застарілим з огляду на сучасний стан суспільно-політичних відносин, технологічного розвитку озброєння і військової техніки та оперативних концепцій застосування військ. Уже є чимало наочних прикладів того, що російсько-українська війна ведеться способами, які відрізняються від «радянських лекал».

Сьогоднішня війна – прагнення сторін під час ведення наступальних дій просуватися до стратегічно важливих об'єктів і намагатися взяти під контроль передусім адміністративні центри. Домінантними формами застосування військ стають ракетно-артилерійські удари та бої в населених пунктах. При цьому під час ведення боїв у густозаселених районах збройні сили Росії застосовують засоби невибіркового ураження, що є воєнними злочинами, про які людство дізнається в режимі реального часу. Засоби розвідки надають гігантський обсяг інформації, що зумовлює негайне реагування військ, які постійно перебувають у динаміці, а зупинка на відкритій місцевості тотожна ураженню.

Усе перелічене дає підстави стверджувати про появу нових (повторення тих, що вже мали місце) тенденцій у воєнному мистецтві: оборона країни знову стає всеосяжною, тотальною і не залишає остронь ані військових, ані цивільних. Відповідно, Сили територіальної оборони Збройних Сил України, які налічують у своєму складі понад 100 тис. військовослужбовців, мають відігравати не допоміжну роль, а бути однією з найважливіших складових Сил оборони України.

Затверджена Президентом України 25 березня 2021 р. Стратегія воєнної безпеки України базується на всеохоплюючій обороні України [10]. Концепція всеохоплюючої оборони особливо підкреслює роль розвитку спроможностей Сил територіальної оборони Збройних Сил України в підтриманні балансу та синергії воєнних і невоєнних засобів для забезпечення воєнної безпеки України. Це положення розкриємо детальніше.

Український народ і Збройні Сили України налаштовані на перемогу та відновлення територіальної цілісності України. Але сьогодні неможливо передбачити точну дату завершення та результати війни. Виходячи з того, що п'ять регіонів України Росія оголосила «власною територією», переможцем у війні буде той, хто контролюватиме де-факто ці регіони.

Знаючи історію України та прагнення українців і водночас розуміючи ворога, є сумнів, що Росія взагалі зможе прийняти і визнати свою поразку. Тому ймовірність укладення повноцінного мирного договору за наслідками війни є досить низькою. Нестійкий мир означатиме перемир'я, під час якого Росія відновлюватиме сили для нового нападу.

З іншого боку, навіть укладення миру не означає, що він буде тривалим. Бо навряд чи якась російська влада після Путіна перебуватиме теперішню Росію на державу, що базується на сучасних європейських цінностях. Найімовірніше, поразка у війні спричинить реваншистські рухи, оскільки без України російський імперський міф неможливий. У поєднанні з властивим росіянам шовінізмом поразка може спричинити ще більшу мілітаризацію російського суспільства. Із цього погляду нова війна залишатиметься виключно питанням часу.

Крім того, кривавий колапс Росії внаслідок поразки у війні аж ніяк не означатиме настання тривалого миру

та спокою. Значна частка населення Росії зосереджена в прикордонних з Україною регіонах, має родичів в Україні. Тож будь-який внутрішній російський конфлікт матиме високий потенціал до поширення на нашу територію.

Крім близько двох тисяч кілометрів сухопутного кордону з Росією джерелом потенційної загрози, ймовірно, залишиться Білорусь як найближчий сателіт ворога. А це – ще тисяча кілометрів спільного кордону. Водночас російська присутність на території так званого «Придністров'я» додає ще чотириста кілометрів кордону держави, які потрібно охороняти і готуватись обороняти так само, як кордони з Росією та Білоруссю.

Водночас Росія у випадку відновлення територіальної цілісності України збереже великий економічний потенціал завдяки своїй ресурсній базі, а також основні потужності оборонно-промислового комплексу, які не зазнали руйнування під час війни. Тому Росія зможе доволі швидко відновити й наростити свій воєнний потенціал.

Тобто Росія так чи інакше становитиме постійну загрозу безпеці України, і це негативно впливатиме на інвестиційну привабливість нашої країни, спокій та впевненість у майбутньому наших громадян. Тому державі та війську так чи інакше доведеться одночасно реагувати на поточні загрози з території Росії, а заодно бути завжди готовими до нової війни [11].

Таким чином, навіть після відновлення територіальної цілісності Україна має бути готова в будь-який момент дати відсіч агресії з боку Росії та її сателітів.

Очевидно, що підготовка до «симетричної війни» з Росією є не виправдано витратним та утопічним завданням. Саме «симетричні» розрахунки відводили Україні «три дні на опір». Створення воєнного потенціалу, паритетного до російського, для України є невідомим завданням саме в «симетричній» царині – через неспівмірність ресурсного потенціалу та значно нижчі кількісні обсяги людських ресурсів.

Україна ще до війни мала відчутні демографічні проблеми. Населення скорочувалося через низьку народжуваність і старіло завдяки зростанню тривалості життя. Для Збройних Сил це означає, що чимраз менше людей придатні до проходження професійної військової служби. А заодно і для роботи в національній економіці, яка утримує військо. Через широкомасштабне вторгнення кілька мільйонів наших громадян виїхали за межі країни. Далеко не всі вони повернуться додому. Тому після війни демографічна ситуація в країні стане складнішою. Це значить, що кількість людей, яких військо може залучити до своїх лав, значно скоротиться.

Скорочення населення буде викликом не лише для війська, а й для економіки, яка теж потребуватиме рук для відбудови держави. Також варто розуміти, що військо не конкурує з приватним сектором за кваліфікованого працівника. Адже бізнес завжди може запропонувати кращі фінансові та соціально-побутові умови, ніж

держава. Тому не варто очікувати на безмежний потік охочих вступити на контрактну службу.

Альтернативою є масовий призов на військову службу та збільшення її тривалості. Але такий підхід довів свою неефективність, адже, серед іншого, тривала служба за призовом великої кількості наших співгромадян вилучить значні трудові ресурси з ринку праці. Це негативно вплине на економіку держави і може ослабити здатність держави фінансувати військо.

Отже, ані професійне військо, ані військо загального військового обов'язку не можуть дати належної відповіді на запитання, як ефективно використати обмежені людські та фінансові ресурси для забезпечення оборони держави в умовах постійної загрози з півночі [11].

Відповідь на запитання, як створити успішну модель Збройних Сил оновленої України, може бути в тому не-оціненному досвіді, який ми здобули за понад дев'ять років війни.

Очевидно, що станом на сьогодні Україна досягла певного паритету з Росією та спроможна дати гідну відсіч агресору завдяки перетворенню російсько-української війни на народну та ресурсній підтримці від країн-партнерів.

Серед практичних рішень, які перетворили нашу країну на єдиний організм, що захищається від агресора, можна виокремити:

- створення та унікальне за темпами нарощування спроможностей Сил ТрО ЗС України – військових частин і підрозділів, які водночас можуть діяти на власній, добре вивченій і підготовленій території, та посилювати частини й підрозділи Сухопутних військ Збройних Сил України на найважливіших напрямках;
- створення добровольчих формувань територіальних громад та їхнє швидке озброєння;
- спрощення залучення цивільних осіб до участі в захисті України.

Успішна взаємодія з населенням, громадами та бізнесом дала українському війську величезний фінансовий і технічний ресурс. Цей ресурс військо не могло б отримати жодним іншим чином через обмеженість бюджетного фінансування. Але, мабуть, найграндіознішим є те, що величезна кількість українців без жодного досвіду військової служби влилась у Збройні Сили від самого початку широкомасштабного вторгнення. Ці люди прийшли до війська не з порожніми руками. Вони принесли свій досвід управління, технічні й технологічні знання та навички, які повсюдно застосовують у військовій службі і роблять наше військо прогресивним та адаптивним.

І це доволі закономірно.

Сучасна війна не менш динамічна, ніж ситуація на світових чи національних ринках. Через це здатність постійно вчитися, адаптуватися до зміни умов та інтегрувати нову техніку і технології – це той набір навичок, який потрібен і цивільним, і військовим. Люди з такими навичками набагато швидше й легше адаптуються до військової служби та швидко стають ефективними.

За понад рік війни Сили ТрО, зокрема, накопили унікальний досвід перетворення цивільних спеціалістів на військових лідерів. Цим лідерам притаманні ініціатива та інновації – риси, які потрібні для успішного офіцера [11].

Так само потужним внеском у посилення спроможностей Збройних Сил України стало залучення фахівців з різноманітними сучасними технічними спеціальностями. Саме вони часто дають війську інноваційне бачення того, як можна використовувати цивільні технології та техніку для покращення розвідки, зв'язку, управління і взаємодії. Адже сучасні технології видозмінюють збройну боротьбу. Вони дають змогу «здешевити летальний ефект» за рахунок синергетичної комбінації різних технологій і використання підготовленої території та інфраструктури. Наприклад, постійна робота систем мобільного зв'язку, Інтернету й використання спеціально розроблених додатків дає цивільним можливість швидко надавати інформацію про характер і координати можливих цілей.

Таким чином, залучення високомотивованих і висококваліфікованих фахівців у підсумку зробило Збройні Сили України більш адаптивними, а отже, й ефективнішими за російські. І саме наші люди дають можливість нівелювати перевагу ворога в кількості озброєння та боєприпасів. Цивільні фахівці є надзвичайно цінним ресурсом для Збройних Сил і мають бути максимально широко й ефективно залучені до війська майбутнього.

Узагальнюючи все зазначене, можна зробити висновок, що найбільш життєздатною для України виглядає модель Збройних Сил, у якій зберігається найтісніший зв'язок війська та суспільства, де поряд з контрактниками та призовниками військо можуть комплектувати цивільні, котрі комплектують частини та підрозділи Сил ТрО. Це зумовлює необхідність якнайактивнішого розвитку Сил ТрО та розширення їхньої ролі в системі оборони держави. Це дасть змогу розв'язати одразу кілька проблем.

По-перше, існування підрозділів територіальної оборони в кожному районі дає змогу зберегти дуже тісний зв'язок війська з громадами, бізнесом та населенням. Це допоможе війську підтримувати високий рівень суспільної довіри до себе та залучати його всебічну допомогу й підтримку.

По-друге, розвинена структура Сил ТрО уможливить проведення базової військової підготовки перед вступом на строкову службу. Така військова підготовка має проводитися за територіальним принципом у вільний від роботи чи навчання час. Це дасть можливість зменшити тривалість строкової військової служби, а заодно заощадить значні суми бюджетних коштів, які в протилежному разі були би витрачені на утримання строковика в період його базової військової підготовки.

По-третє, система територіальної оборони дасть змогу масштабувати військовою підготовку якщо не на все, то на значну частину цивільного населення.

Територіальна оборона складається з військової, цивільної та військово-цивільної складових. Саме такий поділ на складові підкреслює необхідний і важливий зв'язок цивільних і військових аспектів всеохоплюючої оборони України.

Додатковим «поеднувачем» згаданих аспектів є добровольчі формування територіальних громад (ДФТГ) як військово-цивільна складова ТрО. ДФТГ – воєнізований підрозділ, сформований на добровільній основі з громадян України, які проживають у межах території відповідної територіальної громади, призначений для участі в підготовці та виконанні завдань територіальної оборони [3]. Досвід дій ДФТГ, які брали участь у бойових діях на рівні з військовими формуваннями на початку відбиття широкомасштабної агресії, доводить важливість цієї складової ТрО, що формувалась у найкоротші терміни в багатьох населених пунктах України.

Таким чином, швидке залучення підготовлених, умотивованих та професійних фахівців може компенсувати перевагу Росії в чисельності армії та військового резерву.

У площині підготовки військових різного фаху такий підхід до формування Збройних Сил України забезпечує можливість знівелювати переваги Росії в кількості підготовленого особового складу, а в площині воєнного мис-

тецтва наявність у будь-якому регіоні України військових частин і підрозділів Сил ТрО та ДФТГ дасть змогу переглянути навіть певні форми і способи застосування військ (сил).

Наприклад, у статті, опублікованій ще 2011 р. [12], автори запропонували концепцію створення та застосування перспективних розвідувально-ударних формувань (ПРУФ) з акцентом на їхній оперативності й економії ресурсів. Запропонована схема застосування ПРУФ проти типового сухопутного угруповання противника наведена на *рисунку 1*.

Автори вважали, що основною рисою зазначеного варіанта застосування ПРУФ буде відсутність суцільної лінії оборони та зосередження основних зусиль не на імовірному напрямку головного удару сухопутного угруповання противника, а на створенні вузлів оборони навколо найважливіших об'єктів. При цьому поза вузлами оборони передбачалося створення «сенсорних полів», які дадуть можливість відстежувати зміни обстановки на переважній більшості території операційної зони й видавати цілевказування в реальному масштабі часу.

Після появи об'єктів противника в операційній зоні його місцезнаходження фіксуватиметься розвідувальною складовою (датчиками «сенсорних полів»), інформація

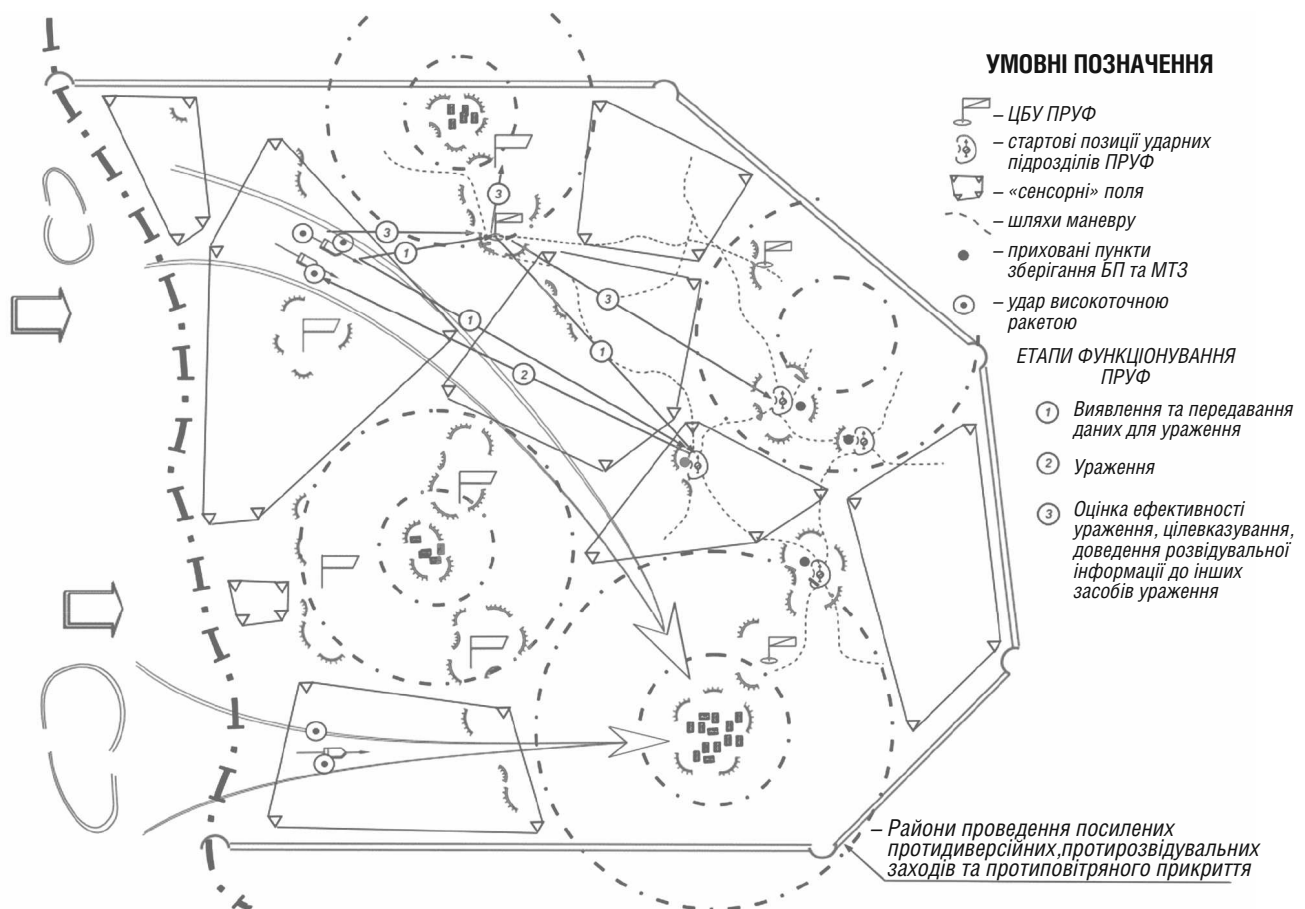

Рис. 1. Схема застосування ПРУФ для ураження типового сухопутного угруповання противника (2011)

про «тип» противника та напрямки його пересування надходитиме до керівної та ударної складових ПРУФ, де прийматиметься й реалізовуватиметься рішення на ураження.

Як показав характер ведення бойових дій у 2022–2023 рр., загалом дії росіян і протидія Збройних Сил України здійснювалися досить близько до наведеної схеми. Проте після появи Сил ТрО виникають нові можливості для формування перспективної концепції застосування військових формувань. Цілком обґрунтовано стверджувати, що інтеграція Сил ТрО ЗС України в сили оборони країни стала новим трендом воєнного мистецтва, який проявився під час російсько-української війни. Його основні ознаки:

- частини і підрозділи Сил ТрО ЗС України, а також ДФТГ під час ведення операцій мають бути спроможними діяти як самостійно, так і спільно з формуваннями Сухопутних військ Збройних Сил України;

- основним завданням військових частин Сил ТрО ЗС України і ДФТГ має стати підготовка до оборони та власне оборона «вузлів оборони» – міст, адміністративних центрів, залізничних вузлів, інших об'єктів за рішенням військового командування. Яскравим прикладом ефективності дій Сил територіальної оборони стали оборона Києва, Харкова, Чернігова й Сум;

- здатність вести стабілізаційні дії в умовах воєнного стану є унікальною спроможністю, властивою Силам ТрО і не властивою підрозділам інших видів (родів) військ (сил);

- ДФТГ у запропонованій системі мають відігравати і роль «сенсорних полів». Під час ведення оборони України має бути забезпечена спроможність ДФТГ розпізнавати цілі та надавати «цілевказівну інформацію» військовому командуванню. Ця спроможність має досягатися під час підготовки держави до оборони, а реалізовуватися під час її ведення на всій території України, в тому числі й у тилу та особливо на тимчасово окупованій території. При цьому вогневе ураження об'єктів противника завдаватиметься силами інших видів (родів) військ (сил) Збройних Сил України. Це висуває вимогу створення інтегрованої системи обміну даними між підрозділами об'єднаних сил – різних видів і родів військ (сил) Збройних Сил України та інших складових сил оборони, що діють в одній операційній зоні під командуванням єдиного командувача. Крім того, процедури прийняття рішень мають мінімізувати час від моменту виявлення потенційної цілі до її ураження;

- ДФТГ, крім того, в умовах тимчасової окупації мають переходити до ведення партизанських дій та виконання інших завдань руху опору. Добровольці територіальних громад мають усі ознаки комбатантів і під час тимчасової окупації територіальних громад можуть або увійти до складу підрозділів Збройних Сил України, або

продовжити боротьбу на окупованій території як партизани. Зважаючи на характер дій Росії, одразу після окупації території розпочинається створення окупаційних адміністрацій і заходи «примусової інтеграції». При цьому вразливим місцем противника є лінії логістики. Тому основним завданням ДФТГ в умовах тимчасової окупації може бути ведення всього спектру партизанських дій, особливо на лініях та об'єктах логістики.

Графічний варіант концепції дій військових формувань Сил ТрО ЗС України та ДФТГ наведений на *рисунку 2*. Концепція передбачає, що частини та підрозділи Сил ТрО готують та обороняють вузли оборони, які опираються на великі населені пункти. У менших населених пунктах діють ДФТГ. Це не виключає взаємодію підрозділів ТрО та ДФТГ із регулярними військовими формуваннями Збройних Сил України, які оборонятимуть найбільш загрозливі напрямки дій угруповань військ противника.

ДФТГ, які діють у визначених сенсорних полях, мають вести спостереження за противником та негайно в заздалегідь установленому порядку інформувати про його появу, склад, дії. ДФТГ можуть обороняти свої населені пункти, якщо противник, що висувається, діє невеликими силами. З противником, котрий значно переважає, ДФТГ мають не вступати в бій, а відходити в глибину території з метою утримання визначених рубежів та вузлів опору спільно з підрозділами ЗС України, Сил ТрО, іншими ДФТГ (*рис. 3*).

Таким чином, створення Сил територіальної оборони ЗС України та їхні дії на початку широкомасштабної агресії Росії проти України стали одним із чинників, який спростував прогнози про «неминучість поразки України в протистоянні з російським агресором».

Сили ТрО ЗС України – інструмент швидкого залучення до ЗС України висококваліфікованих фахівців різних галузей знань та діяльності.

З огляду на набутий досвід можна прогнозувати, що роль територіальної оборони лише посилюватиметься, і надалі Сили ТрО стануть основою «об'єктової оборони», партизанських дій та невід'ємною частиною системи розвідки. При цьому для підвищення ефективності оборони України необхідно дещо уточнити роль, завдання і функції Сил ТрО Збройних Сил України та ДФТГ.

Першочерговим завданням сьогодні стає розроблення доктринальної бази застосування Сил ТрО та організації їх комплексної підготовки, особливо в частині взаємодії з іншими видами та родами військ (сил) ЗС України. Вирішення цього завдання вможливить створення унікальної української моделі оборони, яка базуватиметься на досвіді застосування військ у реальному конфлікті та враховуватиме сучасні тенденції формування сил оборони держави.

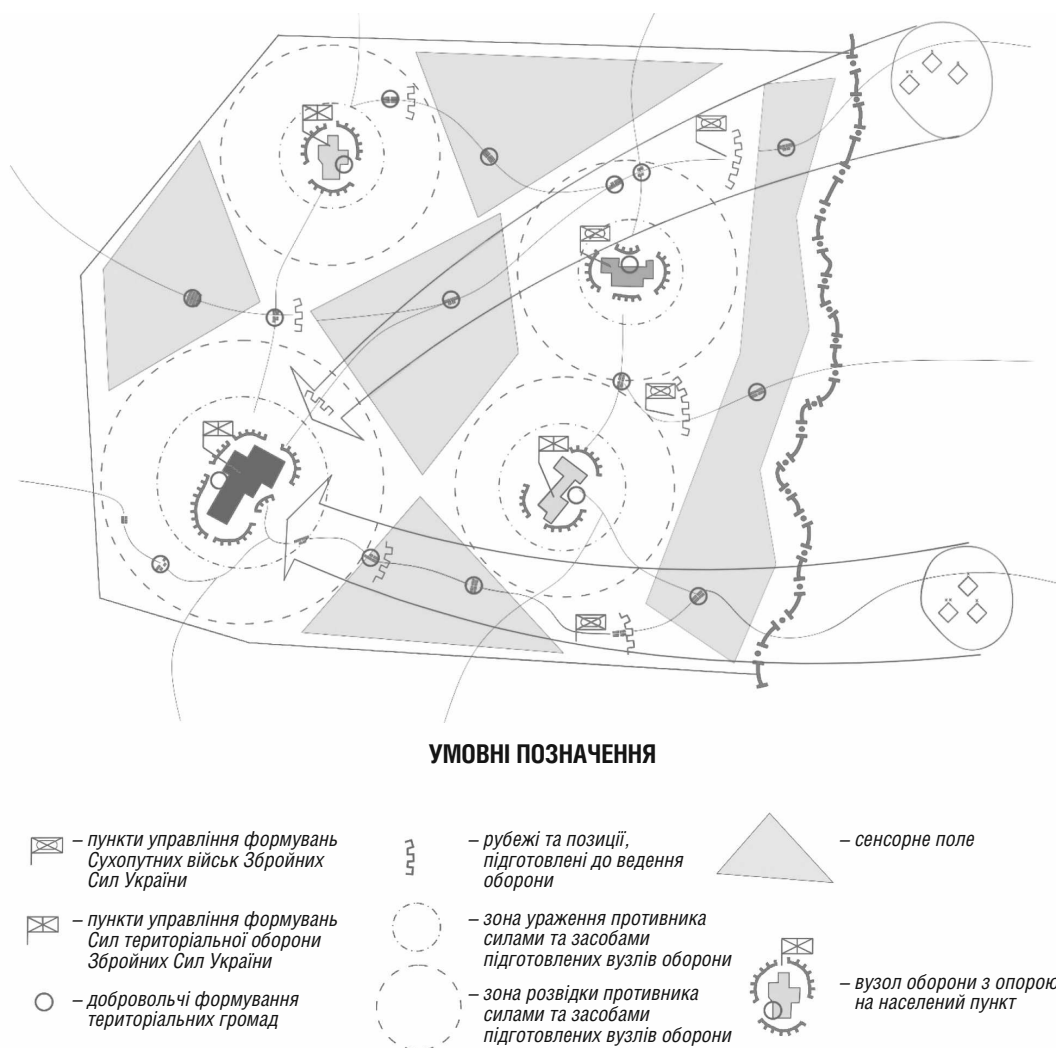

Рис. 2. Концепція дій військових формувань Сил ТрО ЗС України та ДФТГ

Перелік літератури

1. Бердинських К. «Росія буде вимушена припинити цю війну»: Інтерв'ю НВ з головою МЗС України Дмитром Кулебою [Електронний ресурс] / К. Бердинських // NV. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/rosiya-bude-vimushena-privipiniti-syu-viynu-kuleba-v-interv-yu-nv-50225467.html>.
2. Паливода В. Територіальна оборона у системі національної безпеки [Електронний ресурс] / В. Паливода // Оборонно-промисловий кур'єр. – Режим доступу : <https://opk.com.ua/територіальна-оборона-у-системі-наці>.
3. Про основи національного спротиву [Електронний ресурс] : Закон України № 1702-IX від 16 липня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
4. Росія утримує на кордоні з Україною 28 батальйонних тактичних груп – Хомчак [Електронний ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3217834-rosia-utrimue-na-kordoni-z-ukrainou-28-bataljonnih-takticnih-grup-homcak.html>.

5. Sonne P. Russian troop movements near Ukraine border prompt concern in U.S., Europe [Електронний ресурс] : October 30, 2021 / P. Sonne, R. Dixon, D. L. Stern // The Washington Post. – Режим доступу : https://www.washingtonpost.com/world/russian-troop-movements-near-ukraine-border-prompt-concern-in-us-europe/2021/10/30/c122e57c-3983-11ec-9662-399cfa75efee_story.html.

6. Гончаренко Р. Військові навчання РФ та Білорусі: що про них потрібно знати [Електронний ресурс] : 10.02.2022 / Р. Гончаренко // Deutsche Welle. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/viiskovi-navchannia-rf-ta-bilorusi-shcho-pro-nykh-potribno-znaty/a-60709712>.

7. Jones S. G. Russia's Possible Invasion of Ukraine [Електронний ресурс] : January 13, 2022 / S. G. Jones, P. G. Wasielewski // Center for Strategic & International Studies. – Режим доступу : <https://www.csis.org/analysis/russias-possible-invasion-ukraine>.

8. Operations at U.S. Embassy Kyiv [Електронний ресурс] : press statement : Antony J. Blinken, Secretary of State : February

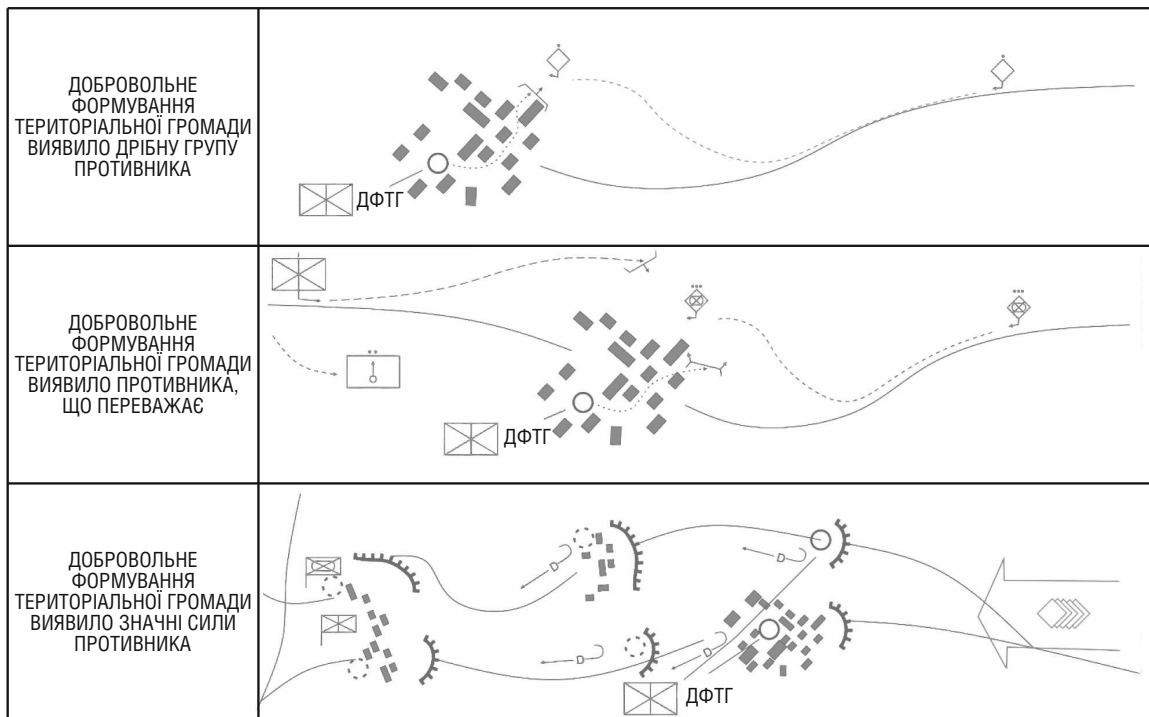

Рис. 3. Варіанти дій ДФТГ залежно від дій противника

14, 2022 // U.S. Department of State. – Режим доступу : <https://www.state.gov/operations-at-u-s-embassy-kyiv>.

9. Сили територіальної оборони Збройних Сил України [Електронний ресурс] // Територіальна оборона ЗСУ. – Режим доступу : <https://sprotyv.in.ua/pro-tro>.

10. Стратегія воєнної безпеки України [Електронний ресурс] : затверджена Указом Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавст-

во України. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

11. Собко С. Свій серед своїх. Суспільство і військо після перемоги / С. Собко // Facebook. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/sergey.sobko.50/posts/10167560768225029>.

12. Шуляк П. І. Деякі погляди на створення та застосування перспективних формувань сухопутних військ / П. І. Шуляк, Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2011. – № 1. – С. 13–17.